

АННОТАЦІЯ**ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ**

В статье рассмотрены особенности развития познавательных процессов младших школьников. А также представлены результаты и выводы проведенного исследования является изучение особенностей развития памяти у младших школьников. Раскрывается сущность таких понятий: «познание», «познавательные процессы», «памяти», «младший школьник».

Ключевые слова: младший школьник, познавательные процессы.

SUMMARY**FEATURES DEVELOPMENT OF COGNITIVE PROCESSES IN PRIMARY SCHOOL CHILDREN**

The article deals with the peculiarities of cognitive processes in primary school children. Also, the findings and conclusions of the research study of the characteristics of memory in primary school children. The essence of concepts "knowledge", "cognitive processes", "memory", "junior student."

Key words: junior student, cognitive processes.

УДК 159.922.73-057.874

ОСОБЛИВОСТІ ЕГОЦЕНТРИЗМУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

ВАРГА В.С., БАСАРАБ Є.В.

Мукачівський державний університет

У статті розкривається сутність поняття «егоцентризм», визначаються основні напрями наукових досліджень цього феномену. Прослідковується важливість правильної і своєчасної корекції, вивчення чинників, що провокують високий рівень егоцентризму у молодших школярів. Розпочаті спроби виділити й описати причини високого рівня егоцентризму, що призводять до порушень у системі міжособистісних відносин з однолітками.

Ключові слова: егоцентризм, молодший шкільний вік, егоїзм, самооцінка.

Зміни у соціально-політичному та економічному житті нашої країни безпосередньо позначаються не тільки на окремій особистості, але й впливають на її взаємодію з іншими людьми. Взаємодія, як процес взаємовпливу суб'єктів, вимагає від людини вміння координувати свою точку зору, свої вчинки з іншими людьми, вміння стати на їх місце, змінити свою пізнавальну позицію. Ці вміння мають формуватися уже на ранніх етапах онтогенетичного розвитку людини. У Державному стандарті початкової загальної освіти наголошується, що «функціональною підготовкою за роки початкової освіти діти мають набути достатній особистий досвід культури спілкування і співпраці у різних видах діяльності, самовираження у творчих видах завдань». Ефективному спілкуванню та співпраці з іншими людьми може перешкоджати егоцентрична спрямованість особистості, яка є віковою особливістю дітей дошкільного віку, хоча яскраво проявляється і у молодших школярів, а це зумовлює конфлікти, суперечки та непорозуміння між однолітками в процесі спілкування та спільної діяльності.

Дослідження егоцентризму продиктовано потребами оздоровлення поведінки учнів, оскільки врівноваженому поведженню учня заважає насамперед особистісна тривожність, егоцентричність, напруженість, емоційність, що викликає різний рівень ситуативної тривожності, хвилювання, зниження розумової продуктивності в цілому.

Егоцентризм пов'язаний із егоцентричною позицією, яка сприяє автономізації особистості, віддаленню самої себе у самосвідомості і в реальних стосунках від інших людей. Така автономізація є дуже своєрідним способом

реалізації егоцентричних потреб, до яких відносять потреби: в успіху, у співчутті, в опіці, у спілкуванні та емоційних контактах, у самоствердженні, у захисті «Я».

Об'єкти та методи дослідження

Егоцентризм як психологічне явище є предметом дослідження багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених. Поняття «егоцентризм» більшість науковців використовують для позначення вікових особливостей психічного розвитку (Е. Блейлер, Ж. Годфруа, О. Запорожець, І. Каган, Г. Крайг, Б. Петров, Ж. Піаже, М. Станкін, С. Степанов, Г. Цукерман та ін.). Значна частина наукових праць присвячена егоцентризму дитячого мислення і мовлення (К. Бенсон, Л. Венгер, Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов, Д. Ельконін, Н. Мізіна Л.Обухова, Ж. Піаже, Л. Фрідман, Г. Цукерман та ін.). Як властивість особистості егоцентризм досліджували Б. Братусь, Т. Пашукова, К. Платонов, Х. Шрьодер. Проблема егоцентризму досліджуються і в українській психолого-педагогічній науці (А. Богуш, І. Ветров, Є. Гейко, Т. Гура, О. Мельничук, Є. Чорний, Н. Шевченко) [1].

Поняття егоцентризму сформульовано в роботах Ж. Піаже, який описав проблему як певну інтелектуальну позицію по відношенню до світу, що розвивається в міру процесу пізнання дитиною себе і навколишнього в динаміці власного розвитку, нерозривно пов'язаного з зовнішніми змінами і впливами.

У вітчизняній психології егоцентризм трактується як соціально-психологічне явище, яке виступає механізмом спільної діяльності та спілкування людей. У цьому значенні егоцентризм розглядається як спрямованість особистості на саму себе, свій внутрішній світ. Егоцентрично зорієнтована особистість вимагає, щоб оточуючі люди, а не вона особисто, задовольняли всі її бажання, враховували її думки і наміри. Така спрямованість заважає адекватно розуміти партнерів по взаємодії. Протилежною егоцентричній спрямованості є децентрована спрямованість, яка передбачає врахування точок зору інших людей, їх намірів [2]. Тому існує думка (Д. Ельконін, Ж. Піаже, Х. Шрьодер), що ефективна міжособистісна взаємодія, яка ґрунтується на розумінні партнерів, залежить від розвитку механізму децентрації. Досить часто поняття «егоцентризм» пов'язують та отожднюють з поняттям «егоїзм». Проте теоретичний аналіз літературних джерел свідчить про хибність такої думки. Егоцентризм – нездатність суб'єкта, зосередженого на своїх інтересах, врахувати думку, потреби, погляди, плани інших людей і координувати їх зі своїми власними. Егоїзм означає переважання в світогляді людини своєкорисливих інтересів, які проявляються в корисливій поведінці всупереч інтересам інших людей [3].

Егоцентризм відрізняється від егоїзму, що представляє собою, перш за все моральну ціннісну орієнтацію особистості і проявляється в корисливій поведінці всупереч інтересам інших людей. Егоїст може усвідомлювати цілі і цінності оточуючих, але навмисно нехтує ними; таким чином, він може і не бути егоцентричним. Егоцентрик ж може вести себе як егоїст, але не обов'язково тому, що він протиставляє свої інтереси інтересам іншого, а тому, що чужу позицію він не сприймає, будучи цілком сконцентрованим, на власних інтересах [4].

Справа навіть не в тому, що егоїст ізолюється від світу, як міркують деякі. Навпаки, егоїст чудово бачить все розмаїття життя. Справа в тому, що це різноманітність його не цікавить, так само як не цікавить і те, що може статися з іншими людьми, якщо він задоволений собою і його бажання і вимоги задовольняються. Крім того що він егоцентрист, він до того ж стає холодним і байдужим до всього іншого, йому все рівно на інших людей і вже не досить того, що він є центром уваги. Будучи повністю поглиненим тією спотвореною формою любові, яку він відчуває до самого себе, він не поважає і не в змозі цінувати навіть цю увагу.

Егоїст проявляє одночасно і ревності егоцентризму, і повну нездатність до любові, яка вже стала основною рисою його особистості [5].

У процесі дослідження особливостей егоцентризму молодших школярів використовувався комплекс теоретичних та емпіричних методів дослідження: теоретичний аналіз і систематизація наукових літературних джерел з проблеми дослідження; спостереження; бесіда; психодіагностичні методи (тести). Для визначення рівня самовідношення – «Методика визначення емоційного рівня самооцінки» А. В. Захарова; для визначення рівня егоцентричної спрямованості особистості – методика «Егоцентричний Асоціативний Тест» (ЕАТ) Т.Сцустрової; для з'ясування особливостей сімейних взаємин у сприйнятті дитини – «Малюнок сім'ї».

Практичне значення одержаних результатів роботи полягає у тому, що визначені та систематизовані методи дослідження егоцентризму молодшого школяра, які можуть бути використані практичними психологами, соціальними працівниками, класними керівниками та вчителями для розробки корекційних програм або для подальшого дослідження цієї проблеми.

Постановка задачі

Метою статті є теоретичне обґрунтування та практичне дослідження психологічних особливостей егоцентризму молодших школярів. Досягнення мети вимагало розв'язання таких завдань:

1. Визначити теоретичні засади дослідження проблеми егоцентризму.
2. Проаналізувати причини виникнення егоцентризму.
3. Емпірично дослідити егоцентризм молодшого школяра.

Об'єкт дослідження – егоцентризм молодшого школяра. Предмет дослідження – психологічні особливості егоцентризму молодшого школяра.

Результати та їх обговорення

Програма емпіричного дослідження включала вивчення низки показників: визначення рівня егоцентризму, впливу сім'ї на його становлення, залежності з самооцінкою та відношення досліджуваних до осіб найближчого оточення.

У дослідженні взяли участь учні четвертого класу Мукачівської спеціалізованої загальноосвітньої школи I – III ступенів № 4 у кількості 25 осіб. Школа спеціалізована за напрямками поглибленого вивчення іноземних мов: англійської та німецької.

Молодші школярі, які брали участь у дослідженні, відзначались неоднорідністю за успішністю, поведінковими реакціями, швидкістю виконання поставлених завдань.

Аналіз результатів дослідження рівня егоцентризму учнів четвертого класу у складі 25 осіб, за егоцентричним асоціативним тестом Т. Сцустрової, дав можливість виділити три групи дітей. Це, зокрема, такі групи: а) діти з високим рівнем егоцентризму; б) діти з середнім рівнем егоцентризму; в) діти з низьким рівнем егоцентризму.

За результатами обробки отриманих відповідей отримано такі дані: більша частина учнів четвертого класу має високий рівень егоцентризму, що виявлено у 52,00% школярів, що свідчить про їх невміння і небажання орієнтуватися на думку оточуючих людей. Середній рівень егоцентризму семантичної сфери свідомості виявлено у 40,00%, тобто вони не є звернутими лише на власне "Я". Низький рівень егоцентризму продемонструвало 8,00% досліджуваних четвертого класу, що складає в цілому двоє учнів, це вказує на відсутність у них власної позиції та невміння її відстоювати. Результати представлено графічно за допомогою діаграми (див. рис.1).

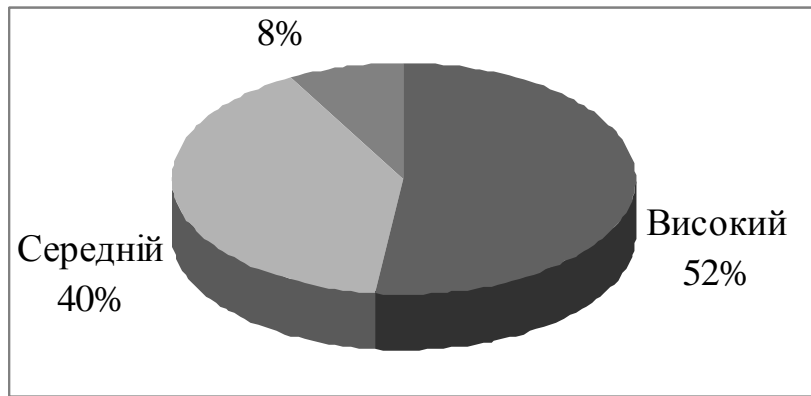

Рис. 1 Рівні егоцентризму молодших школярів

Аналізуючи результати проведеного діагностичного дослідження за методикою визначення емоційного рівня самооцінки, автора А. В. Захарова, можна зазначити, що високий рівень егоцентризму притаманний 56% учнів, а іншим 44% властивий середній рівень, що проілюстровано у Рис. 2.

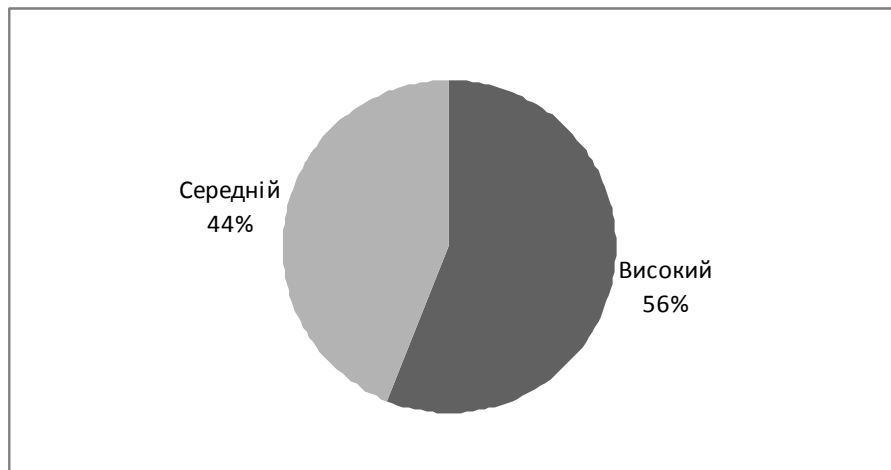

Рис. 2 Рівні егоцентризму за методикою А. В. Захарова

Згідно даної методики можна сказати, що 72% учнів у четвертому класі вважають себе унікальними, а от 27% визнають власну схожість з іншими. За результатами виявлено у 28% учнів високий рівень самооцінки, середній рівень властивий 64%, а низький 8% учнів. Результати представлені графічно у діаграмі (Рис.3).

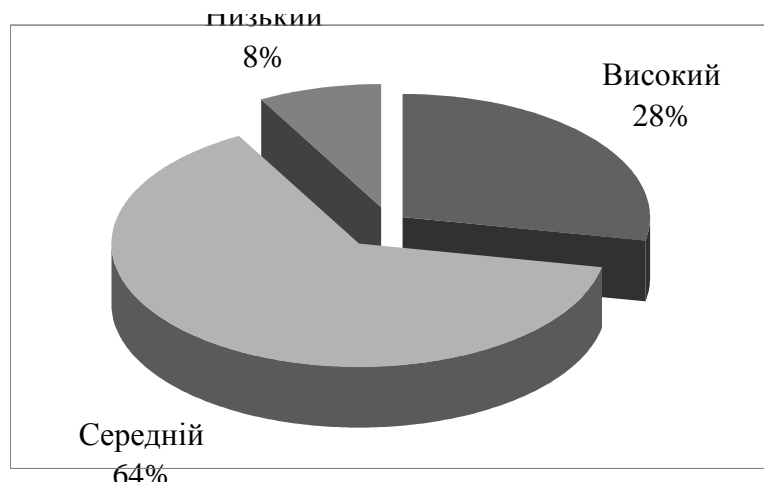

Рис. 3 Рівні самооцінки

У більшості половини діагностованих (80%) за методикою «Малюнок сім'ї» виявлено позитивний психологічний клімат в сім'ї. Психологічна дистанція з батьком виявлена у 44% робіт, з матір'ю – 32%, з іншими членами родини – 28%, з сиблінгом – 24%. Лише у 28% проявляється психологічна близькість всіх членів родини. Найчастіше конфліктні відносини зустрічаються між сиблінгами, що може бути зумовлено конкурентністю за увагу батьків. У 36% виявлено прояви тривожності. 88% досліджуваних відчувають нестачу у спілкуванні з сім'єю. 26% проявили низьку самооцінку та 36% займають егоцентричну позицію у родині.

Результати дослідження отримані за допомогою діагностичних методик засвідчили те, що егоцентризм є характерною віковою особливістю розвитку особистості молодших школярів. Також дало змогу впевнитися в тому, що егоцентризм не є безпосередньо залежним від рівня самооцінки та позиції яку займає дитина в сім'ї.

Отже, наше дослідження дало змогу дійти висновку, що на рівень егоцентризму впливає велика кількість різнобічних факторів, стиль виховання у сім'ї, позиція дитини серед однолітків, вираженість рис характеру та багато інших, які можуть стати предметом дослідження у наступних наукових працях.

Висновки. У роботі представлено теоретичне та емпіричне дослідження проблеми егоцентризму молодшого школяра, що виявляється в розкритті сутності та змісту цього явища, характеристик його проявів залежно від рівня самоприйняття та середовища виховання у сім'ї.

Розглянуто чинники, які впливають на розвиток учнів молодшого шкільного віку. На основі чого можна зробити висновок, що специфіка розвитку молодшого школяра полягає в тому, що головні умови онтогенезу психіки: органічне дозрівання індивіда та його залучення до людської культури злиті в єдиний процес, а взаємодія цих умов здійснюється внаслідок власної активності індивіда.

Проведене діагностичне дослідження вказує на переважання високого рівня егоцентричної спрямованості серед молодших школярів (52%), менш представлений середній та низький рівні що підтверджується і в результатах іншої методики, де рівень егоцентризму складає 56%. Однак за результатами методики «Малюнок сім'ї» лише 36% досліджуваних займають егоцентричну позицію у родині.

Внаслідок недостатньо розвинутих навичок взаємодії з ровесниками у молодших школярів домінує сильний ступінь прояву особистісного егоцентризму. Власну позицію вони вважають єдино правильною, намагаються нав'язати її іншим і виключають існування інших позицій, що призводить до виникнення непорозумінь та конфліктів з однолітками.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми егоцентризму молодшого школяра. Його результати можуть стати основою поглибленого вивчення явища егоцентризму та особливостей його проявів у навчальній діяльності учнів не лише молодшого шкільного віку, але і підліткового та юнацького. На сьогодні важливою є розробка нових психодіагностичних методик дослідження егоцентризму, а також профілактичних та корекційних методів і прийомів його подолання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вікова і педагогічна психологія / [Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В., Булах І. С.] – 2-е вид., допов. – К.: Каравела, 2009. – 400с.
2. Гейко Е. В. Психологічні особливості прояву егоцентризму особистості в мислиннєвій діяльності підлітків: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук / Гейко Е. В. – К., 2002. – 20с.
3. Гуменюк О. І. Психологія Я – концепції : Навчальний посібник. Рекомендовано МОН України / О. І. Гуменюк, А. Р. Фурман. – К : Новий Світ – 2000, 2006. – 360 с.

4. Лисянська Т. М. Педагогічна психологія. Практикум : Реком. МОНУ як навч. посібник для студ. ВНЗ / Т. М. Лисянська. – К : Каравела, 2009. – 224 с.

5. Пашукова Т. І. Егоцентризм: феноменологія, закономірності формування і корекції/ Т. І. Пашукова – Кіровоград: Центрально-Українське видавництво, 2001. – 338с.

АННОТАЦИЯ

ОСОБЕННОСТИ ЭГОЦЕНТРИЗМА МЛАДШЕГО ШКОЛЬНИКА

В статье раскрывается сущность понятия «эгоцентризм», определяются основные направления научных исследований этого феномена. Прослеживается важность правильной и своевременной коррекции, изучение факторов, провоцирующих высокий уровень эгоцентризма у младших школьников. Предприняты попытки выделить и описать причины высокого уровня эгоцентризма, которые приводят к нарушениям в системе межличностных отношений со сверстниками.

Ключевые слова: эгоцентризм, младший школьный возраст, эгоизм, самооценка.

SUMMARY

FEATURES EGOCENTRISM OF YOUNGER SCHOOLBOYS

The article reveals the essence of the concept of "egocentrism", defines the main directions of scientific research of this phenomenon. Traced the importance of proper and timely correction, the study of the factors causing a high level of egocentrism in primary school. Attempt to identify and describe the reasons for high level of egocentrism, which lead to disturbances in the system of interpersonal relations with peers.

Key words: egocentrism, primary school age, selfishness, self-esteem.

УДК 159.942-053.4

ПРОБЛЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ У СПІЛКУВАННІ ДОШКІЛЬНИКІВ З ОДНОЛІТКАМИ

ЩЕРБАН Т.Д., МУЧИЧКА М. В.
Мукачівський державний університет

У статті розглянуто проблему розвитку емоційної стійкості дошкільників в процесі спілкування. А також представлені результати та висновки проведеного дослідження вивчення емоційної стійкості у спілкування дошкільників з однолітками.

Ключові слова: дошкільний вік, емоційна стійкість, емоції, емоційна сфера.

Проблема вивчення емоційної сфери дітей дошкільного віку є актуальною, як у практичному так і у теоретичному аспектах. Насамперед це пов'язано з багатозначністю розуміння терміну «емоційний розвиток». Емоційна сфера дитини завжди була в полі особливої уваги психологів, оскільки виховання з необхідністю передбачає формування і розвиток дитини певного емоційного ставлення до оточуючого світу відповідно до цінностей, норм та ідеалів суспільства.

Емоційна сфера є важливою складовою розвитку дошкільників. Емоції дітей хоча і яскраві, але дуже ситуативні і нестійкі. Інтенсивний розвиток особистості дошкільника визначає глибокі зміни в його емоційній сфері. Протягом дошкільного дитинства емоції дитини набувають глибину та стійкість. Емоційна стійкість формується протягом всього дошкільного дитинства, у міру формування складних емоцій і змісту функції емоційного відображення, осмислення та управління діяльністю. Всі емоційні процеси стають більш рівноваженими. Емоції впливають на характер взаємин дітей, регулюють їх спілкування. Саме емоції, як мотиваційна система, є фактором успішності спілкування дошкільників.